

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО І КРИМІНОЛОГІЯ

УДК 343.3/8(045)

О. О. Войтенко,
аспірант

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОФІЛАКТИКИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВВЕДЕННЯ В ОМАНУ СУДУ АБО ІНШОГО УПОВНОВАЖЕНОГО ОРГАНУ

ПВНЗ «Європейський університет»
бульвар Академіка Вернадського, 16-В, 02000, Київ, Україна
E-mail: sanuch102@ukr.net

Мета статті полягає у вивченні окремих характерних рис введення в оману суду або іншого уповноваженого органу та розробленні на підставі цього напрямків профілактичної діяльності з метою запобігання ним. *Методи дослідження*: у статті використано низку загальнонаукових та спеціальних наукових методів, зокрема, документальний, статистичний, системно-структурний, порівняльно-правовий тощо. *Результати*: одним із найефективніших важелів протидії введення в оману суду або іншого уповноваженого органу можна вважати професійні знання основних психологічних якостей людини компетентною уповноваженою особою, що допоможе своєчасно виявити обман і виробити лінію поведінки, яка досягне поставлених цілей – встановлення істини. *Обговорення*: стаття присвячена визначенню характерних рис та причин введення в оману суду або іншого уповноваженого органу. На підставі цих відомостей виокремлено напрямки профілактичної діяльності.

Ключові слова: запобігання; профілактика; неправдиві відомості; розслідування; злочин.

Постановка проблеми та її актуальність. Введення в оману суду або іншого уповноваженого органу у сучасному вітчизняному правовому просторі є достатньо розповсюдженим кримінальним правопорушенням. Про це свідчать офіційні дані Офісу Генерального прокурора, відповідно до яких кожного року в нашій країні реєструється понад 600 таких злочинів. Так, наприклад, протягом 2019 року таких злочинів було обліковано 788; 2018 – 730; 2017 – 647; 2016 – 637 [1]. Як бачимо, спостерігається стійка тенденція зростання кількості таких облікованих кримінальних правопорушень.

Введення в оману суду або іншого уповноваженого органу – злочин, склад якого передбачений диспозицією ст. 384 Кримінального кодексу (далі – КК) України. Стосовно профілактичної діяльності варто сказати, що під час вчинення цього злочину особа своїми діями свідомо протидіє правосуддю у встановленні істини в

кримінальному судочинстві, саме тому вивчення їх особливостей та характерних рис із запобіжною метою є вкрай важливим та допоможе своєчасно виявити обман і виробити лінію поведінки, яка допоможе досягти цілей правосуддя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різним аспектам теоретичного та практичного значення профілактики під час розслідування присвячували свої роботи багато вітчизняних і зарубіжних науковців. Серед них варто виділити таких провідних учених-криміналістів, як В. Бахін, Р. Белкін, А. Волобуєв, В. Гавло, Д. Гуріна, А. Іщенко, І. Калініна, Н. Клименко, О. Колесніченко, В. Коновалова, В. Корж, В. Кузьмічов, Г. Матусовський, М. Салтевський, М. Селіванов, А. Старушкевич, В. Тіщенко, В. Шепітько, М. Яблоков та багато ін., у працях яких активно досліджувався цей напрямок кри-

міналістики. Варто додати, що окремо питання профілактики під час розслідування введення в оману суду або іншого уповноваженого органу на сьогодні досліджені фрагментарно, що обумовлює актуальність вивчення цієї проблематики.

Метою статті є вивчення окремих характерних рис введення в оману суду або іншого уповноваженого органу та розроблення на підставі цього напрямків профілактичної діяльності з метою запобігання ним.

Виклад основного матеріалу. Зазначене вище наводить на думку про те, що наразі виникла необхідність комплексно розглянути систему розслідування та попередження цих злочинів, а також виявити та усунути недоліки, які сприяють широкому розповсюдженню аналізованих діянь та вкрай низькому рівню їхнього розкриття. Традиційно в науковій літературі прийнято вважати, що під поняттям методики розслідування окремих видів злочинів розуміють три комплексних проблеми: особливості розкриття, розслідування та попередження злочинів криміналістичними засобами як взаємопов'язаний та взаємозалежний процес. Незважаючи на різну термінологію, зміст цього поняття завжди розглядався криміналістами як методика розслідування окремих видів і груп злочинів і частина науки криміналістики. При цьому мається на увазі, що методика розслідування – це сукупність наукових методів, прийомів і способів, що застосовуються при розслідуванні конкретних видів злочинів [2, с. 238; 3, с. 84]. Саме методика визначає зміст, послідовність і особливості проведення слідчих дій, оперативно-розшукових заходів, здійснюваних у процесі розкриття, розслідування та припинення злочинів.

Варто погодитися із М. Янковим стосовно того, що проблема профілактики злочинів у нашій країні довгий час була заідеологізованою і це не могло не відбитися у відповідних теоретичних концепціях, викладених у науковій і навчальній літературі. Також у системі профілактики антисуспільних явищ ще недостатньо визначена роль криміналістичної науки. У відповідній криміналістичній літературі знайшли вирішення лише окремі аспекти даної проблеми.

Розробка засобів, прийомів і методів профілактичного характеру завжди була предметом наукового пошуку в криміналістиці. Так, у фундаментальній роботі «Руководство для судебных следователей как система криминалистики» Ганс Гросс підкреслював важливість встановлення у процесі слідства обставин (причин і умов), які сприяли вчиненню кожного злочину [4]. Профілактичну направленість криміналістики відзначали й інші учені, зокрема, на думку І.М. Якимова, одним із завдань криміналістики є розробка найбільш раціональних способів запобігання і припинення злочину. Справедливо вважається, що саме І.М. Якимов уперше ввів до предмета криміналістичної науки завдання профілактики злочинів [5, с. 25; 6, с. 56]. У подальшому майже всі відомі вчені-криміналісти продовжували дослідження цього напрямку криміналістичної науки.

Слід зазначити, дослідження такої форми злочинної поведінки, як введення в оману суду або іншого уповноваженого органу, сягають своїм корінням вглиб століть. За цей злочин раніше призначалося чи не найтяжче покарання. Це пов'язане з тим, що цей злочин перешкоджає встановленню істини у кримінальному судочинстві. Відповідно до ст. 384 КК України, введення в оману суду або іншого уповноваженого органу по своїй суті може бути завідомо неправдивим показанням свідка, потерпілого, завідомо неправдивим висновком експерта, поданням завідомо недостовірних або підроблених доказів, завідомо неправдивим звітом оцінювача про оцінку майна, а також завідомо неправильним перекладом, зробленим перекладачем. Основною характеристикою усіх цих діянь можна вважати оману (обман), яку використовують злочинці для досягнення своїх злочинних цілей. Крім того, склад злочину, передбаченого ст. 384 КК України, є формальним і його об'єктивна сторона виражається у неправдивих показаннях винної особи та підписанні відповідних документів. Ця дія утворює закінчений злочин, незалежно від наслідків [3, с. 85; 7, с. 33]. Крім того, суддя апеляційного суду О. Юрдіга, вивчивши матеріали кримінальних справ (проваджень) за ст. 384 КК України, зазначає, що, як правило, розгляд справ вказаної категорії проводився в

скороченому провадженні, оскільки обвинувачені в більшості справ визнавали себе винними і не оспорювали фактичні обставини справи. Для більш детального висвітлення практики розгляду кримінальних справ він наводить конкретні приклади: Солом'янським районним судом міста Києва 06.09.2011 розглянуто кримінальну справу за обвинуваченням К. у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 384 КК України. Як встановлено судом, К. під час судового розгляду кримінальної справи за обвинуваченням А. у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 186, ст. 395 КК України, а саме у судовому засіданні 20.05.2010 року у Солом'янському районному суді м. Києва, будучи судом попереджена про кримінальну відповідальність за ст. 384 КК України за дачу неправдивих показань, з метою надання допомоги підсудному А. уникнути кримінальної відповідальності, умисно надала завідомо неправдиві показання про те, що 21.02.2010 року вона знаходилася на роботі в кіоску, по вул. Гарматна, 33\1 в м. Києві, де через деякий час до неї прийшов А., якому вона віддала свій мобільний телефон Самсунг, але про це забула. В той же час, у ході досудового слідства у кримінальній справі відносно А., потерпіла К., будучи попередженою слідчим за ст. 384 КК України за дачу завідомо неправдивих показань, показала, що 21.02.2010 року вона разом зі своєю знайомою Г., знаходилася біля будинку №33\1 по вул. Гарматній в м. Києві, де приблизно в 00 год. 50 хв. до неї підійшов її знайомий А., який почав сваритися з нею, а потім вдарив своєю головою її в обличчя та забрав у неї з її сумки мобільний телефон Самсунг вартістю 300 гривень та інше майно, всього на суму 480 гривень. Від нанесеного удару їй спричинено тілесні ушкодження. Після того, як А. пішов з її телефоном, вона та Г. викликали міліцію, після чого А. затримано та вилучено у нього викрадений мобільний телефон. Постановою Солом'янського районного суду м. Києва від 04.09.2011 року К. звільнено від кримінальної відповідальності на підставі ст. 1 п. в Закону України «Про амністію у 2011 році» від 08.07.2011 р., провадження у справі відносно К. закрито [8, с. 88]. Як бачимо у вищевказаному прикладі, важливим аспектом як для розсліду-

вання, так і для профілактики введення в оману суду або іншого уповноваженого органу є дослідження детермінаційного комплексу цих злочинів.

З метою визначення аспектів профілактичної діяльності під час розслідування введення особою в оману суду або іншого уповноваженого органу необхідно дослідити причини вчинення цих злочинів. В багатьох випадках відмова від дачі винними особами правдивих показань або зміна показань пов'язані з впливом на них підозрюваних, обвинувачених, їхніх родичів або невиявлених співучасників злочину. Такий вплив знаходить вираження у домовленостях, переслідуванні, шантажі, підкупі, загрозі та застосуванні психічного і фізичного насильства до зазначених осіб та їх близьких. Злочинний вплив на учасників кримінального судочинства за способом здійснення умовно можна поділити на психічний і фізичний. Фізичний злочинний вплив проявляється у будь-якій формі насильства над особою (побої, тілесні ушкодження, вбивство). Крім того, фізичний вплив може виразитися як в злочинному посяганні на честь, гідність, здоров'я і життя, так і на майно потерпілих.

Психічний вплив на особу, яка бере участь у кримінальному судочинстві, може виражатися в погрозах, образі, наклепі, він розрахований на залякування, придушення волі, психіки. Під психічним насильством, як правило, мається на увазі активний вплив на психіку осіб, що беруть участь в кримінальному процесі. Психічне насильство – одна з тих форм впливу, яка найбільш часто зустрічаються у суспільстві. Крім того, з характеристики психічного насильства і його способів слідує, що фізичний вплив нерідко є засобом, що підтверджує загрози.

Можна зробити висновок, що психічне і фізичне насильство як форми впливу на учасників кримінального судочинства тісно переплітаються між собою. Основна відмінність полягає в тому, на що спрямований вплив: психічний – на волю свідка або потерпілого, фізичний – на здоров'я і життя або на майно зазначених осіб. Незважаючи на наявні відмінності, між фізичним і психічним насильством існує тісний взаємозв'язок. Фізичне насильство завжди тягне за

собою психічні травми, так як будь-який біль або утиск травмує психіку (за винятком випадків, коли фізична травма заподіюється людині, яка перебуває у несвідомому стані, наприклад під наркозом). У той же час психічна травма може викликати функціональні розлади і навіть смерть. В сучасних умовах викликає занепокоєння той факт, що злочинний вплив на учасників кримінального судочинства, що проявляється у формі примусу зазначених осіб до дачі неправдивих показань, стає все більш витонченим, жорстоким і неприкритим. Учасників кримінального судочинства вмовляють, шантажують, підкуповують, викрадають, піддають побиттю і насильству, аби ті погодилися дати неправдиві свідчення [3, с. 85-86; 9, с. 118].

Також слід додати, що, як показує судово-слідча практика, введення в оману суду або іншого уповноваженого органу найчастіше відбувається під час проведення допиту. Тому необхідно звернути особливу увагу на окремі аспекти проведення цієї слідчої дії з метою зниження ризиків вчинення аналізованого злочину. Успіх допиту в умовах протидії залежить від таких факторів, як: наявність у слідчого достатньої інформації з того чи іншого факту, який підлягає дослідженню; стійкість і ступінь виниклої між сторонами протидії; підготовленість слідчого до протидіючого, його вміння входити в контакт з людьми, планувати слідчі дії, застосовувати раціональні тактичні прийоми; умови, в яких буде здійснюватися його спілкування (наявність відповідного для допиту місця, часу для тривалого спілкування); повнота і правильність застосованих джерел отримання інформації (документів, речових доказів, свідчень очевидців та ін.); складність оцінки доказової інформації, одержуваної слідчим в умовах протидії.

З метою забезпечення ефективності допиту на підготовчій стадії необхідно застосування тактичних прийомів, націлених на формування у допитуваного, по можливості, позитивного ставлення до майбутньої процедури. Готуючись до допиту, збираючи відомості про особу допитуваного, слідчий повинен приділити увагу отождоженню істинного образу психологічній сутності людини, з яким належить спілкування в ході допиту, застосуванню загальнонаукових

методів пізнання і практичної діяльності (спостереження, порівняння та ін.). При спілкуванні необхідно демонструвати об'єктивність, доброзичливість, зацікавленість у долі допитуваного. Це полегшить налагодження контакту з ним, сприятиме підвищенню точності діагностики інформаційного стану допитуваного, допоможе конкретизувати його ставлення до необхідної інформації, створить умови для виявлення можливої протидії з боку допитуваного встановленню істини, підвищить ефективність психологічного впливу на допитуваного.

Оскільки різні за силою установки на протидію допитуваного встановленню істини виражаються в різних за змістом формах поведінки суб'єкта, від слідчого потрібно вміле оперування різними прийомами, спрямованими на подолання цієї протидії. Найбільше в приховуванні певної інформації зацікавлені винні особи, тому що саме вони несуть відповідальність за вчинені злочини. Важливу роль у викритті неправдивих свідчень допитуваного грає встановлення мотивів як основи формування такої позиції [3, с. 86]. Крім того, варто правильно вміти зрозуміти психологію особи; спираючись на дані психологічні, професійні знання, застосувати ті чи інші прийоми чи засоби в потрібний момент та в правильний спосіб, щоб викрити завідомо неправдиві показання. Час від часу удосконалюючись, треба проводити аналогію з попередніми справами. Тому що можливо в них приховані головні деталі, ознаки даного злочину. Та й одним з найважливіших вважаємо вміння будувати правильний та чіткий підхід до кожної особи, у деяких випадках навіть завоювати довіру в допитуваного, щоб досягти бажаного результату [10, с. 47]. Саме тому вважаємо за необхідне звернути увагу на встановлення психологічного контакту особи, яка проводить допит, із допитуваним.

Висновки. Дослідження певних характерних рис введення в оману суду або іншого уповноваженого органу дозволяє дійти висновку про те, що це кримінальне правопорушення є свідомою протидією правосуддю у встановленні істини в кримінальному судочинстві. На сьогодні одним із найефективніших важелів протидії цьому діянню можна вважати професійні знання

основних психологічних якостей людини компетентною уповноваженою особою, що допоможе своєчасно виявити обман і виробити лінію поведінки, яка досягне поставлених цілей – встановлення істини. Важливим є встановлення психологічного контакту між уповноваженою особою та людиною, яка ймовірно має намір вчинення аналізованого діяння, що слугуватиме профілактиці цих діянь.

Література

1. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення / Офіційний веб-сайт Офісу Генерального прокурора. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113653&libid=100820 &c=edit&_c=fo (дата звернення 25.08.2020).

2. Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Кузьмічов Я.В. та ін. Криміналістика: питання і відповіді: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 280 с.

3. Войтенко О.О. Причини введення в оману суду або іншого уповноваженого органу та шляхи їх усунення. *Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Теоретичні та практичні проблеми правового регулювання суспільних відносин» (м. Харків, 18-19 січ. 2019 р.)*. Харків, 2019. 120 с.

4. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики. Пер. с нем. с 4-го доп. изд. Л. Дудкина и Б. Зиллера. С.Пб.: Тип. М. Меркушева, 1908. 1040 с.

5. Якимов И.Н. Криминалистика: Руководство по уголовной технике и тактике. Москва: НКВД РСФСР, 1925. 431 с.

6. Янковий М.О. Криміналістична профілактика злочинів як складова слідчої діяльності. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. Вип. 44. С. 55-59.

7. Войтенко А.А. Личность преступника как элемент криминалистической характеристики введения в заблуждение суда или иного уполномоченного органа. *The Polish international journal of scientific publications «Colloquium-journal»*. 2020. № 15 (67). Т. 4. 62 с.

8. Юрдига О.С. Узагальнення практики розгляду кримінальних проваджень, пов'язаних із завідомо неправдивими показаннями (ст. 384 КК України), відмовою свідка від давання пока-

зань або відмовою експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків (ст. 385 КК) та розголошенням даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування ст. 387 КК). *Судова апеляція*. 2015. № 4. С. 86-93.

9. Тямкин А.В., Цыкова Г.Е. Тактические приемы разоблачения ложных показаний на допросе. *Вестник Воронежского института МВД России*. 2012. № 2. С. 115-120.

10. Чегренець Н.В. Криміналістична характеристика неправдивих показань та способи їх викриття. *Правові горизонти*. 2017. Вип. 6. С. 44-48. <https://doi.org/10.21272/legalhorizons.2017.i6.p44>

References

1. Jedynyj zvit pro kryminal'ni pravoporushennja / Oficijnyj veb-sajt Ofisu General'nogo prokurora. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113653&libid=100820&c=edit&_c=fo (data zvernennja 25.08.2020).

2. Kofanov A.V., Kobyljans'kyj O.L., Kuz'michov Ja.V. ta in. Kryminalistyka: pytannja i vidpovidi: navch. posib. Kyi'v: Centr uchbovoi' literatury, 2011. 280 s.

3. Vojtenko O.O. Prychyny vvedennja v omanu sudu abo inshogo upovnovazhenogo organu ta shljahy i'h usunennja. Zbirnyk materialiv mizhnarodnoi' naukovo-praktychnoi' konferencii' «Teoretychni ta praktychni problemy pravovogo reguljuvannja suspil'nyh vidnosyn» (m. Harkiv, 18-19 sich. 2019 r.). Harkiv, 2019. 120 s.

4. Gross G. Rukovodstvo dlja sudebnyh sledovatelej kak sistema kriminalistiki. Per. s nem. s 4-go dop. izd. L. Dudkina i B. Zillera. S.Pb.: Tip. M. Merkusheva, 1908. 1040 s.

5. Jakimov I.N. Kriminalistika: Rukovodstvo po ugovnoj tehnike i taktike. Moskva: NKVD RSFSR, 1925. 431 s.

6. Jankovyj M.O. Kryminalistychna profilaktyka zlochyniv jak skladova slidchoi' dijal'nosti. *Aktual'ni problemy derzhavy i prava*. 2008. Vyp. 44. S. 55-59.

7. Vojtenko A.A. Lichnost' prestupnika kak jelement kriminalisticheskoi' harakteristiki vvedenija v zabluzhdenie suda ili inogo

upolnomochennogo organa. The Polish international journal of scientific publications «Colloquium-journal». 2020. № 15 (67). Т. 4. 62 s.

8. Jurdyga O.S. Uzagal'nennja praktyky rozgljadu kryminal'nyh provadzhen', pov'jazanyh iz zavidomo nepravdyvymy pokazannjamy (st. 384 KK Ukrai'ny), vidmovuju svidka vid davannja pokazan' abo vidmovuju eksperta chy perekladacha vid vykonannja pokladenih na nyh obov'jazkiv (st. 385 KK) ta rozgoloshennjam danyh operatyvno-rozshukovoi' dijal'nosti, dosudovogo

rozsliduvannja st. 387 KK). *Sudova apeljacija*. 2015. № 4. S. 86-93.

9. Tjamkin A.V., Cykova G.E. Takticheskie priemy razoblachenija lozhnyh pokazanij na doprose. *Vestnik Voronezhskogo instituta MVD Rossii*. 2012. № 2. S. 115-120.

10. Chegrenec' N.V. Kryminalistychna harakterystyka nepravdyvyh pokazan' ta sposoby i'h vykryttja. *Pravovi goryzonty*. 2017. Vyp. 6. S. 44-48.

O. Voitenko

CURRENT ISSUES OF PREVENTION DURING THE INVESTIGATION OF THE MISCONCEPTION OF A COURT OR ANOTHER AUTHORIZED AUTHORITY

PHEI «European University»

Akademika Vernadskogo Boulevard, 16-B, 0200 Kyiv, Ukraine

E-mail: sanuch102@ukr.net

Purpose: to study some of the characteristics of misleading the court or other authorized body and develop on this basis the areas of preventive activities to prevent them. **Methods:** the article uses a number of general and special scientific methods, in particular, documentary, statistical, system-structural, comparative-legal, etc. **Results:** one of the most effective levers to counteract the misrepresentation of the court or other authorized body can be considered professional knowledge of basic psychological qualities of a competent person who will help to detect fraud and develop a course of action that achieves the goals - establishing the truth. **Discussion:** the article is devoted to determining the characteristics and reasons for misleading the court or other authorized body. On the basis of this information the directions of preventive activity are allocated.

As forensic practice shows, misleading a court or other authorized body most often occurs during interrogation. Therefore, it is necessary to pay special attention to certain aspects of this investigative action in order to reduce the risks of committing the analyzed crime. The success of the interrogation in the context of counteraction depends on such factors as: the presence of the investigator sufficient information on a particular fact to be investigated; stability and degree of opposition between the parties; the investigator's readiness for confrontation, his ability to come into contact with people, to plan investigative actions, to apply rational tactics; conditions in which his communication will take place (availability of a suitable place for interrogation, time for long communication); completeness and correctness of the used sources of information (documents, physical evidence, eyewitness testimony, etc.); the difficulty of assessing the evidence obtained by the investigator in the face of opposition.

Keywords: prevention; false information; investigation; crime.